

ÇOCUK VE ERGENLERDE EBEVEYN EVLİLİK ÇATIŞMASI ALGISI

Gül Şendil *, Özgün Kızıldağ **

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin evlilik çatışmalarına yönelik algılarının gelişimsel olarak incelenmesidir. **Yöntem:** Çalışmanın katılımcıları, yaşları 5 -24 arasında değişen 198 çocuk ve ergen ile anne-babalarıdır. Çocuk ve ergenlere "Çocukların Evlilik Çatışmasını Algısı Ölçeği", anne ve babalara ise "Çocuk Bilgi Formu", "Anne-Baba Bilgi Formu" ve "Evlilik Çatışması Ölçeği" uygulanmıştır. **Bulgular:** Çalışmada, annelerin, babalara göre evlilik çatışması değerlendirmelerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, evlilik süresi ve evlilik çatışması arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Yine, evlilik çatışması, görücü usulü evliliklerde daha yüksek bulunmuştur. Ebeveynlerin evlilik çatışması bildirimleri ile çocukların çatışma özelliklerine ilişkin algıları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca 13 ve üzeri yaş grubundaki çocukların 5-7 ve 8-12 yaş grubundaki çocuklara oranla tehdit algılarının daha düşük olduğu, bu yaş grubundaki çocukların çatışma özelliklerine ilişkin algılarının ise 8-12 yaş grubuna göre daha yüksek olarak görülmüştür. Cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. **Tartışma:** Çocukların evlilik çatışmasından algıladıkları tehdit yaş büyüdükçe azalmaktadır. Bu gelişimsel farklılık, büyük çocukların çatışmanın nedenlerini anlamada ve çatışmayı değerlendirmede daha etkin olmalarıyla açıklanabilir.

Anahtar sözcükler: Ebeveynler, çocuk, çatışma, çocukların algısı.

SUMMARY: THE PERCEPTION OF PARENTAL MARITAL CONFLICT IN CHILDREN AND ADOLESCENTS

Objective: The aim of this study was to investigate the perceptions of children and adolescents on marital conflict of their parents from a developmental perspective. **Method:** Subjects of the study consisted of 198 children and adolescents between 5-24 ages and their parents. While "Children's Perception of Interparental Conflict" was applied to children and adolescents, "Child Information Form", "Parent Information Form" and "Marital Conflict Scale" were applied to their parents. **Results:** The findings of the study showed that mothers perceived higher marital conflict than fathers. Furthermore, a positive relationship between duration of the marriages and marital conflict was observed. Marital conflict was also found to be higher in arranged marriages. There was also a positive correlation between parents' statements of marital conflict and children's perceptions about the properties of marital conflict. In children who were older than 13 years, the perception of threat was less than in children aging between 5-7 and 8-12. However, the perception about the properties of marital conflict in these children was higher when compared with children who were 8-12 years. There was no significant difference in terms sex. **Discussion:** The children's perception of threat decreased with age. This developmental difference can be explained with the fact that older children have more sophisticated levels of reasoning to understand the reason of the conflict and their ability to evaluate the conflict.

Key words: Parents, children, conflict, children's perceptions.

GİRİŞ

Toplumun temel yapıtaşı olan çocuk, aile içinde yetişir, bilinçlenir ve topluma hazırlanır. Aile, bir çok araştırmacı tarafından, "evlilik", "ebeveyn-çocuk" ve "kardeşler" alt sistemlerinden oluşan bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu alt sistemlerin her biri diğerini etkiler ve diğerlerinden etkilenir. Bu anlamda aile dinamiklerinin oldukça karmaşık olduğu söylenebilir. "Evlilik alt-sistemi", ebeveyn-çocuk ilişkisindeki rolü dolayısıyla, aile hayatını etkileyen önemli bir alt

sistem olarak görülmektedir (Erel ve Burman 1995). Evlilik ilişkilerinin çeşitli nedenlerle bozulması, hafif bir tartışmadan boşanmaya kadar çeşitli çatışmalara yol açabilir. Bu konuda yapılan çalışmaların çoğu evlilik çatışmaları ya da boşanmanın çocuklardaki kaygı, saldırganlık, davranış bozukluğu gibi birçok uyumsuzluk, sosyal ve bilişsel yetersizlik ve düşük ders başarısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Aydın ve Baskın 1987, Cummings 1994, Cummings ve ark. 1984, Cummings ve Cummings 1988, Emery ve O'Leary 1982, Emery ve O'Leary 1984, Erel ve Burman 1995, Fincham 1998, Grych ve Fincham 1990, Gurman ve Kniskern 1991, Kaynaroğlu

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniv. Edebiyat Fak., Psikoloji Bölümü, Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, İstanbul.

** Araş. Gör., İstanbul Üniv. Edebiyat Fak., Psikoloji Bölümü, Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, İstanbul.

1984, Long ve ark.1987, Porter ve O'Leary 1980, Smith ve Jenkins 1991, Wierson ve ark.1988). Yine, boşanmanın çocuklar üzerinde etkileri konusundaki araştırmalar, boşanmadan çok boşanma öncesi yaşanan çatışmanın çocuklarda çeşitli sorunlar yarattığını göstermiştir (Cummings ve ark. 1984, Cummings ve Cummings 1988, Long ve Forehand 1987, Whitehead 1979).

Evlilik çatışmasının çocuklarda bazı sorunlara neden olduğu fikrinin giderek daha ayrıntılı incelenmesi, bu bağlantının basit bir neden sonuç ilişkisinin ötesinde olduğunu göstermiştir. Gerçekten de, ebeveyn çatışmasına maruz kaldığı halde herhangi bir sorun yaşamayan çocukların da bulunduğu saptanmıştır (Cummings ve Davies 1994, Jouriles ve ark. 1987). Hatta, ebeveynlerinin anlaşmazlıkları çözümüleme biçimlerini gözleminin çocuklar için yararlı bile olabileceği ileri sürülmüştür. Bu nedenle araştırmacılar çocuklarda herhangi bir soruna yol açan evlilik çatışmasını ve soruna neden olabilen süreci incelemeye yönelmişlerdir. Bu süreci açıklayabilmek için üretilen modellerden biri Grych ve Fincham'ın (1990) önerdiği Bilişsel-Bağlamsal çerçevedir. Bu çerçeve, çocukların ebeveynlerinin evlilik çatışmalarını nasıl algıladıklarını ve bu algıyı etkileyen etkenlerin neler olduğunu açıklar. Çerçeveye göre, evlilik çatışmasının çeşitli boyutlarını göz önüne almak önemlidir. Sıklığı, şiddeti, içeriği ve özellikle çatışmanın çözümü çocuklar için stres yaratabilir. Çatışmanın sık ve şiddetli olduğu, özellikle de fiziksel şiddeti içerdiği durumlar çocuklar için daha fazla sıkıntı yaratmaktadır. Çatışmanın içeriğinin çocukla ilgili olması durumunda ve yine çatışmaların çözüme ulaştırılmadığı durumlarda çocukların daha fazla olumsuz etkilendiği söylenmektedir. Yine çatışmanın bağlamı, çocukların çatışmayı algılamalarını ve davranışlarını etkileyen önemli etkenlerden biridir. Model, çocukların ebeveynler arasındaki çatışmayı algılamalarında iki süreç olduğunu ileri sürer. Birincil süreçte, çocuk, çatışmaya kulak verir ve olumsuzluk, tehdit ve kendisiyle ilgili olan bilgiyi alır. Çocuğun çatışmayı algısı böylece, olayların, tehdit edici veya değil, şeklindeki duygusal değerlendirmesine yol açar. Bu değerlendirmeler, çocukların geli-

şimsel seviyeleri tarafından etkilenebilir. Eğer çatışma, olumsuz olarak değerlendirilmez veya önemi göz önüne alınmazsa, dikkat, çatışmadan başka bir yöne kayabilir ve çocuğun etkilenmesini engelleyebilir. İkincil süreçlerin daha karmaşık bir bilişsel kapasite gerektirmesi nedeniyle, çok küçük çocukların tepkileri yalnızca birincil süreci yansıtabilir. Nitekim, Şendil (1999), 5-6, 9-10 ve 14-15 yaş gruplarıyla yaptığı bir çalışmada, çocukların anne babanın evlilik çatışmasını algılayışı yönünden gelişimsel farklılıklar bulmuştur. Buna göre, yaş büyüdükçe çocukların tepkileri daha çok ikincil süreci yansıtıyor gözükmektedir. İkincil süreçte çocuklar çatışmanın oluşma nedenini (nedensel yüklemeler), kimin sorumlu olduğunu (sorumluluk yüklemesi) ve onların çatışmayla başarılı bir şekilde başa çıkmak için yeterli beceriye sahip olup olmadıklarını (yeterlilik beklentisi) keşfetmeye çalışacaktır. Çatışma nedeni olarak kendisini gören bir çocuk olası çatışma nedenini ebeveynlere veya bir dış koşula bağlayan bir çocuğa göre daha fazla sıkıntı yaşayacaktır. Çatışma nedenini saptadıktan sonra çocuklar çatışmadan kimin sorumlu olduğunu ve çatışmadan dolayı bu kişilerin suçlanmalarının gerekip gerekmediğini değerlendirirler. Sorumluluk ve suçlama yüklemeleri, niyet, motivasyon, kapasite, gönüllülük ve kontrol gibi bir çok ölçüte dayanır. Sorumluluk ve suçlama yüklemelerinin aynı zamanda yaşla değiştiği gösterilmiştir. Okul öncesi çocuklar, insanları iyi şeyler yapmaya niyetli olarak görme eğilimindedirler ve çatışmalı olaylar karşısında bile bu inançlarını sürdürmeye çalışırlar. Bu yanlılık, ebeveynlerin çocukları tarafından olumlu olarak görülmeleri nedeniyle, evlilik çatışması gibi alt üst edici olaylar için ebeveynlerini suçlamayı zorlaştırabilir. Olumsuz sonuçlardan ebeveynlerin sorumlu olduğunu anlamadaki isteksizlik, suçluluğun kendi üzerinde odaklanmasına yol açabilir. Yaş ilerledikçe çocuklar, ebeveyn-çocuk ilişkileri ile ilgili daha gelişmiş bir bakış açısı kazanırlar ve bir kişinin nadiren tamamen suçlu olduğunu anlarlar (Grych ve Fincham 1990).

Grych (1998) de, çalışmasında küçük yaştaki çocuklarla büyük yaştaki çocuklar arasında algılanan tehdit, başa çıkma davranışları, ve beklenti-

ler açısından farklılıklar olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde Jenkins ve Buccioni (2000), 9 yaşındaki çocukların çatışma, çatışmanın çözümü, eş ve ebeveynlik rollerine dair algılarının 5 yaşındaki çocuklardan farklılaştıklarını ortaya koymuşlardır.

Cinsiyet ise çocukların sosyalleşirken farklı deneyimler yaşamalarını sağlayan bir değişken olarak ileri sürülmektedir. Bu nedenle çatışma olayına verilecek davranışsal ve duygusal tepkiler bakımından kızlar ve erkeklerin farklılaşması beklenebilir. Yukarıda söz edilen çalışmada Grych (1998), kızların erkeklere oranla daha fazla olumsuz tepkiler gösterdiğini bulmuştur. Gordis ve arkadaşları (2001) ise, ebeveynler arası düşmanca etkileşimlerin olduğu durumlarda erkek çocukların kızlara oranla daha fazla davranış problemi gösterdiklerini gözlemişlerdir. Türkiye’de ise Uz (1989), şiddet düzeyi yüksek olan ailelerden gelen erkek çocukların yine şiddet düzeyi yüksek ailelerden gelen kız çocuklara göre daha fazla dışsallaştırılmış davranış sorunları gösterdiklerini bulmuştur. Crockenberg ve Langrock (2001), her iki cinsiyetteki çocukların da çatışma durumlarına olumsuz tepkiler gösterdiğini, ancak kızların erkeklerden farklı olarak kızgınlık, üzüntü ve korku tepkilerini daha çok gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Bunlara karşılık Jouriles ve arkadaşları (1991), 1747 aile ile 5 yıl süreyle yürüttükleri boylamsal çalışmalarında evlilik çatışmaları ve çocuk uyumu arasındaki ilişkiyi incelemişler ve cinsiyete göre bir farklılaşma gözlememişlerdir. Benzer şekilde Cummings ve arkadaşları (1981,1984), çocukların ebeveynler arası çatışmalara olan tepkilerini inceledikleri çalışmalarında cinsiyetler arası farklılık bulamamışlardır.

Bu çalışmada da, çocukların çatışma özelliklerini algılamalarının, algıladıkları tehdidin ve kendini suçlamanın yaş ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve bu algılar ile anne ve babaların evlilik çatışması bildirimleri arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca anne babaya ilişkin çeşitli demografik değişkenlerin anne ve babaların evlilik çatışması bildirimleri ile ilişkisinin incelenmesi de amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Katılımcılar:

Çalışmanın katılımcıları, evli olma, eşiyile birlikte yaşama, en az bir çocuğa sahip olma ve çalışmaya katılmaya istekli olma ölçütlerine göre rasgele seçilen 198 anne-baba ve onların 5-24 yaşlarındaki çocuklarıdır. Katılımcı sayısı 198 olmakla birlikte cevapsız bırakılan ya da değerlendirmeye alınamayan cevaplar nedeniyle, değerlendirilen katılımcı sayıları değişiklik göstermektedir. Çocukların 104’ü kız, 94’ü ise erkektir. Çocukların yaş ortalaması 14.1 (s.s=5.5) yıldır. Çocukların yaşları ile ilgili analizler yapılırken, Piaget’in bilişsel gelişim evreleri temel alınarak üç farklı grup oluşturulmuştur. İlk grup olan 5-7 yaş arası gruba giren toplam 21 çocuk, 8-12 yaş grubuna giren toplam 69 çocuk ve 13 ve üzeri yaş grubuna giren toplam 108 çocuk bulunmaktadır. Annelerin yaş ortalaması 40.5 (s.s =6.5); babaların yaşları ortalaması ise 45.2 (S.S=7.6) yıldır. Anne-babaların evlilik senesi ortalamaları 18.4 (aralık: 5-37) yıl olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %68.9’unun (N=133) tanışarak, %27.5’inin (N=53) görücü usulü ve %3.6’sının (N=7) akraba evliliği yolu ile evlendiği belirlenmiş; %1’inin (N=2) ekonomik durumlarını düşük, %39.2’sinin (N=74) orta, %50.8’inin (N=96) iyi ve %9’unun (N=17) çok iyi olarak tanımladıkları görülmüştür.

Veri Toplama Araçları:

Evlilik Çatışması Ölçeği: Bu ölçek evlilik çatışmalarını ölçebilmek amacıyla Hatipoğlu (1993) tarafından geliştirilmiş ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışması sonucunda cronbach – alpha .91 olarak bulunmuştur. Ayrıca boşanmış ve evli çiftlerle yapılan uygulama sonucunda bu grupları hem çatışma skoru hem de evlilik çatışması sıklığı skoru açısından anlamlı şekilde ayırt edebildiği görülmüştür. Ölçek 70 çatışma konusunun listesinden oluşmaktadır. Kişiler her bir madde için “Böyle bir durum yok”, “Var ama hiç gerginlik yaratmıyor”, “Yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor” (1 puan), “Ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor” (2 puan), “Haftada 1-2 kez gerginlik ya-

ratıyor" (3 puan), "Günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor" (4 puan) seçeneklerinden birini işaretlemektedir. Ölçekten iki farklı puan elde edilmektedir.

Çatışma Puanı: Çatışma yarattığı söylenen maddelerin toplam sayısı çatışma puanını oluşturmaktadır. Bu puan 0 ile 70 arasında değişmektedir.

Evlilik Çatışması Sıklığı Puanı: Çatışma yarattığı söylenen maddelerin puan karşılıkları toplamıdır. Bu toplam puan ise Çatışma Puanına bölünür. Böylece 1 ile 4 arasında değişebilen bir evlilik çatışma sıklığı puanı elde edilir.

Bu çalışmada, yalnızca çatışma puanı değerlendirilmeye alınmıştır. Evlilik çatışması ölçeği hem anne, hem de babalar tarafından doldurulmuş ve anne ve babanın evlilik çatışması puanının ortalaması alınarak, o ailenin evlilik çatışması puanı belirlenmiştir. Babanın ölçeği doldurmadığı ya da değerlendirilme dışı bırakıldığı durumlarda (43 baba için bu durum söz konusu olmuştur) aile puanı olarak yalnızca anne puanı esas alınmıştır.

Anne-Baba Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen ve anne-babalara ayrı ayrı uygulanan bu form, anne-baba ile ilgili, oturma semti, yaş, eğitim durumu, iş-meslek, ekonomik durum, evlilik senesi, evlilik şekli gibi demografik bilgileri içeren açık uçlu ve seçenekli 10 sorudan oluşmaktadır.

Çocukların Evlilik Çatışmasını Algısı Ölçeği: Bu ölçek, çocukların çatışmalara dair algılarını belirleyebilmek amacıyla Grych ve arkadaşları (1992) tarafından geliştirilmiştir. Çatışma özellikleri algısı, tehdit algısı ve kendini suçlama alt ölçeklerini içermekte olan ölçeğin Türkçe'deki geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Öz (1999) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç geçerliliğine bakıldığında alfa katsayıları, tüm skala için; .85, "Çatışma Özellikleri" alt ölçeği için .84, "Algılanan Tehdit" alt ölçeği için .78 ve "Kendini Suçlama" alt ölçeği için de .77 olarak bulunmuştur. Test- tekrar test korelasyonları ise; "Çatışma Özellikleri" alt ölçeği için .88, "Algılanan Tehdit" alt ölçeği için .75 ve "Kendini Suçlama" alt

ölçeği için .77 olarak bulunmuştur. Ölçek; çatışma özellikleri algısı, tehdit algısı ve kendini suçlama alt ölçeklerini içermekte ve toplam 35 sorudan oluşmaktadır. Her sorunun "Doğru" (2 puan), "Bazen-biraz doğru" (1 puan) ve "Yanlış" (0 puan) olmak üzere üç cevap seçeneği vardır. Toplam 10 soru dönüştürülerek puanlanmaktadır. 9-12 yaş arası çocuklara uygulanabilen bu ölçek ile, yurt dışında 17-21 yaş arası ile de çalışılmış ve geçerli ve güvenilir sonuçlara ulaşıldığı bildirilmiştir (Bickham ve Fiese 1997). Bu çalışmada ölçek, geçerlilik çalışmaları kapsamı dışında kalan yaş grubuna da uygulanmıştır.

Uygulama :

Çalışmanın verileri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü 4. Sınıf öğrencileri tarafından, proje dersi kapsamında toplanmıştır. Proje dersi kapsamında öğrenciler, ölçeklerin uygulanışı ve mülakat teknikleri konusunda bilgilendirilmiştir. Araştırmacılar, çalışmaya katılmayı kabul eden anne-babalara bilgi formu ve evlilik çatışması ölçeğini ve çocuklarına da çocukların evlilik çatışmasını algısı ölçeğini uygulamışlardır. 5-7 yaş grubu çocuklara çocukların evlilik çatışmasını algısı ölçeği araştırmacılar tarafından tek tek maddelerin okunması şeklinde uygulanmıştır.

BULGULAR

Anne ve babaların evlilik çatışması puanları ve ailelerin evlilik çatışması puanı ile evlilik senesi, evlilik şekli, ekonomik durum ve annenin çatışması değişkenlerinin ilişkileri

Evlilik çatışması ölçeğinden ayrı ayrı anne ve babaların aldıkları puan ortalamaları ve anne-babanın puanlarının ortalaması alınarak, aile puan ortalamaları belirlenmiştir. Böylece 197 annenin evlilik çatışması puan ortalaması 6.8 (SS=8,9), 154 babanın evlilik çatışması puan ortalaması 4.7 (SS=7,7), 197 aile evlilik çatışması puan ortalaması ise 6.1 (SS=7,7) olarak bulunmuştur. Anne babaların evlilik çatışması puanları t-testi ile karşılaştırılmış ve babaların evlilik çatışması puanlarının annelere göre anlamlı seviyede daha düşük olduğu bulunmuştur ($t = -2.38, p < .005$).

Evlilik senesi ile evlilik çatışması arasındaki ilişkiyi görmek amacıyla, spearman korelasyon analizi yapılmıştır. Evlilik senesine göre, aile evlilik çatışması puanlarının ($r=.199, p<.01$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma gösterdiği bulunmuştur. Buna göre evlilik yılı arttıkça, evlilik çatışması da artıyor gözükmemektedir.

Evlilik şekline göre evlilik çatışmasının farklılaşım farklılaşmadığına annenin evlilik çatışması puanı, babanın evlilik çatışması puanı ve aile evlilik çatışması puanı yönünden bakılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizinin sonuçları Tablo 1’de gösterilmektedir. Görücü usulü ile evlenen annelerin evlilik çatışma puanları, tanışarak evlenen ve akraba evliliği yapan annelerin evlilik çatışma puanlarına göre daha yüksek çıkmıştır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=3.56, p<.05$).

Tablo 1: Evlilik Şekli ile Evlilik Çatışması Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin Varyans Analizi Sonuçları

		Ort.	F	p
Anne	Tanışarak	5.7	3.56	P<.05
	Görücü	9.5		
	Akraba	4.4		
Baba	Tanışarak	4.7	0.29	P>.05
	Görücü	4.7		
	Akraba	2		
Aile	Tanışarak	5.3	2.57	P>.05
	Görücü	8.1		
	Akraba	4.4		

Anne-babaların ekonomik durumlarına göre evlilik çatışmasının farklılaşım farklılaşmadığına annenin evlilik çatışması puanı, babanın evlilik çatışması puanı ve aile evlilik çatışması puanı bakımından tek yönlü varyans analizi ile bakılmıştır. Ekonomik durumun düşük, orta, iyi ve çok iyi olduğu durumlarda, anne evlilik çatışması puanı ($F=.33, p>.05$), baba evlilik çatışması puanı ($F=.58, p>.05$) ve aile çatışma puanı bakımından ($F=.71, p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir.

Annenin çalışıyor olmasına göre, annenin evlilik çatışması puanı, babanın evlilik çatışması puanı ve aile evlilik çatışması puanı t-testi ile karşılaştırılmıştır. Annenin çalışıyor olmasına göre annenin evlilik çatışması puanı ($t=.13, p>.05$); babanın evlilik çatışması puanı ($t=.75, p>.05$) ve aile çatışma puanı ($t=.65, p>.05$) bakımından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Çocukların çatışma özellikleri algısı, tehdit algısı ve kendini suçlama puanları ile, çocukların yaş, cinsiyet ve ailelerinin evlilik çatışma puanları arasındaki ilişki.

Çocukların çatışma özellikleri algısı, tehdit algısı ve kendini suçlama puan ortalamalarına bakıldığında, çatışma özellikleri algısı puan ortalaması 7.9 (ss:6.1); tehdit algısı puan ortalaması 6.7 (ss: 5.1) ve kendini suçlama puan ortalaması 2.8 (ss:3.4) olarak bulunmuştur. Çocuklar, 5-7, 8-12 ve 13-ve üstü yaş olmak üzere 3 grupta toplanmış ve bu 3 grup çatışma özellikleri algısı, tehdit algısı ve kendini suçlama puanları açısından tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Yaşa Göre Çatışma Özellikleri Algısı, Tehdit Algısı ve Kendini Suçlama Alt Ölçek Puanları Arasındaki Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçek-ler	Yaş	Ort.	F	p
Çatışma Özellikleri Algısı	5-7	10.1	9.9	P<.001
	8-12	5.5		
	13 ve üstü	9.1		
Tehdit Algısı	5-7	9.5	16.9	P>.001
	8-12	8.8		
	13 ve üstü	5		
Kendini Suçlama	5-7	3.8	.08	P>.05
	8-12	2.8		
	13 ve üstü	2.6		

Çatışma özellikleri algısı ve tehdit algısı puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu farkların yönünü bulmak için yapılan tukey analizleri sonucunda 13 ve üstü yaş grubundaki çocukların, 8-12 yaş grubu ço-

cuklarına göre çatışma özellikleri algıları anlamlı olarak daha yüksek ($F=9.9, p<.001$), tehdit algıları ise hem 8-12 yaş hem de 5-7 yaş grubu çocuklarına göre istatistiksel olarak anlamlı seviyede daha düşük ($F=16.9, p<.001$) çıkmıştır.

Anne babaların evlilik çatışması puanları ile çocukların çatışma özellikleri algıları, tehdit algıları ve kendini suçlamaları arasındaki ilişkiye pearson korelasyon analizi ile bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3.'de gösterilmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, anne babanın evlilik çatışması puanı ile çocukların çatışma özellikleri algıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($r = .31, p<.05$)

Tablo 3: Evlilik Çatışması Puanları ile Çocukların Çatışma Özellikleri Algısı, Tehdit Algısı ve Kendini Suçlama Alt Ölçek Puanları Arasındaki İlişki

	Çat. Öz. Alg	Tehdit Alg.	Kendini Suç.
Evlilik Çat. Puanı	0.31*	0.05**	0.08**

* $P<.05$ ** $P>.05$

Çocukların çatışma özellikleri algısı, tehdit algısı ve kendini suçlama puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadıklarına t-testi ile bakılmıştır. Çatışma özellikleri algısı bakımından ($t=-0.23, p>.05$), tehdit algısı bakımından ($t= -0.17, p>.05$), ve kendini suçlama bakımından ($t= -0.8, p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

TARTIŞMA

Çalışmamızda, anne ve babaların evlilik çatışması ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre anneler babalara göre daha fazla çatışma bildirmektedirler. Bu sonuçla doğrudan bağlantılı olmasa da Kışlak (1997), cinsiyet ve evlilik uyumuna bağlı olarak nedensellik ve sorumluluk yüklemelerindeki nedensel ilişki değişimleri ve yüklenme boyutlarının evlilik

uyumunu yordamadaki katkılarını incelediği çalışmasında, kullanılan yüklemelerin kadın ve erkekler arasında farklılık gösterdiğini bulmuştur. Bu sonuç kültürümüzde kadınların genel olarak yüklemeleri erkeklerden daha fazla kullandıklarını ifade etmektedir. Kışlak'ın (1997) bildirdiğine göre, bu sonuçlarla tutarlı olan bir çalışma da Holtzworth-Munroe ve Jacopson'ın çalışmalarıdır. Bu araştırmacılar da, kadınların evlilik uyumundan bağımsız olarak nedensel yüklemeleri kullandığı yönünde sonuçlar bulmuşlardır. Yine, Papp ve arkadaşları (2002), 47 anne babanın, çocukların olduğu ve olmadığı durumlarda 15 günlük süre boyunca yaşadıkları evlilik çatışmasını rapor edişlerini karşılaştırmışlardır. Bu çalışmada da kadınların erkeklere göre daha fazla çatışma bildirmiş olduğu belirtilmiştir. Kadınların erkeklerden daha fazla çatışma bildirmelerinin olası nedenleri konusunda toplumumuzun, kadınlardan geleneksel yapı içindeki rollerini sürdürmesini beklemeleri nedeniyle, kadınların özverili ve idareci bir tutum sergiledikleri, erkeklere göre ev içinde ve dışında daha fazla sorumluluk yüklendikleri ileri sürülebilir. Dolayısıyla, gerek aile içinde aldığı sorumlulukların gerekse evlilik ilişkilerinde yaşanan sorunların, kadın için daha fazla şikayete neden olacağı düşünülebilir. Bununla birlikte kadın ve erkeğin evlilik çatışmasını nasıl değerlendirdiği konusunda daha derinlemesine araştırma yapılması uygun olacaktır.

Çalışmamızda görücü usulü ile evlenen annelerin, tanışarak ve akraba yolu ile evlenen annelere göre daha fazla evlilik çatışması bildirdikleri görülmüştür. Eşlerin tanışarak evlendikleri durumlarda, birbirlerini tanıma ve paylaşım imkanlarının olması ancak görücü usulünde böyle bir imkanın olmaması bu sonuçları açıklar gözükmektedir. Böyle bir farkın akraba evliliğinde görülmemesinin sebebi, bu yolla evlenen kişilerin geldikleri kültür ve yaşam şeklinin benzer olmasının evlilik uyumunu kolaylaştırması olabilir. Nitekim eş seçiminin benzerlik ilkesi doğrultusunda yapılmasının eş uyumunda, özellikle, sosyoekonomik sınıf, din, eğitim gibi alanlarda daha az çatışmaya yol açtığı, eşlerin karşılıklı toplumsallaşmaları sürecini de kolaylaştırdığı

belirtilmektedir (Onur 2000). Aksu (1998), toplam 88 çift üzerinde yaptığı çalışmasında benzer özelliklere sahip kişilerin daha uyumlu evlilikler yaşadığını göstermiş ve benzerlik ilkesini destekler nitelikte bulgulara ulaşmıştır. Hortaçsu (1991), evlilik ve boşanma nedenleri arasında en önemli nedenin davranış eğilimleri olduğunu göstermiştir. Buna göre tanışarak ve akraba evliliği yoluyla evlenen kişilerin kültürel geçmiş benzerliği, davranışsal eğilimler gibi açılardan, benzerlik ilkesine uygun olduğu, görücü usulü evlenmede böyle bir imkanın olmadığı bu sebeple de çatışmaların bu grupta daha yüksek olduğu söylenebilir.

Evlilik senesinin evlilik çatışmasına olan etkisine bakıldığında, evlilik senesinin artmasına bağlı olarak, evlilik çatışması bildirimlerinin de arttığı görülmektedir. Evlilik senesi ve evlilik çatışmaları arasındaki ilişki ile ilgili çalışmalarda, evliliklerde çatışmaların artma eğiliminde olduğu kritik senelerden bahsedilmektedir. 2-4 yıllık evliliklerde boşanma sıklığının ve yine çatışmaların daha yüksek seviyelerde olduğu ileri sürülmektedir (Onur 2000). Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, ülkemizde yaşanan boşanmaların %47.3 'ü evliliğin ilk beş yılında meydana gelmektedir (Arıkan 1996). Ancak bizim çalışmamızda en az evlilik yılı 5 'tir. Bu nedenle çalışmamızda bu döneme ait bir bilgi edinilememiştir. Bu konuyla ilgili çalışmalarda, mutluluğunun 20-25 yıllık süre içerisinde giderek azaldığı da belirtilmektedir. Özellikle ergenlik döneminde bir çocuğa sahip olma ve anne-babanın biyolojik değişimlerinin aynı döneme denk gelmesi, karı koca için bunalım kaynağı olabilmektedir (Onur 2000).

Çocukların çatışma özellikleri algısının, anne ve babanın evlilik çatışması bildirimleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu konuda yapılan pek çok çalışma ile aynı yönde bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmalardan birinde Grych ve arkadaşları (1992), ebeveynlerin evlilik çatışması bildirimlerinin, çocukların çatışma özellikleri algıları ile ilişkili olduğu yönünde bulgular elde etmişlerdir. Bu yöndeki bulgumuz da literatürle uyumlu gözükmektedir.

Bir başka bulgu, 13 yaş ve üzerindeki çocukların, 5-8 ve 8-12 yaş grubundaki çocuklara göre ebeveynlerinin evlilik çatışmalarından daha az tehdit algıladıkları yönündedir. Çocuklar büyüdükçe, ebeveynsel çatışmalardan etkilenmemek için yeteneklerini daha gerçekçi olarak değerlendirebilirler. Aynı zamanda çocuklar, ebeveynsel çatışmayla başarılı olarak başa çıkmaya ilişkin daha iyimser beklentilere neden olabilen, daha gelişmiş problem çözme becerileri geliştirirler. Artan bilişsel olgunluk, başa çıkma repertuarlarının daha üstün hale gelmesine olanak tanır. Dolayısıyla çocuklar, yaş büyüdükçe çatışma karşısında daha az tehdit algılayacaklardır (Grych ve Fincham 1990). Yaş ve tehdit algısı arasındaki ilişkiyi araştıran ve benzer yönde bulgular elde eden çalışmasında Grych (1998), küçük yaşta çocukların büyük yaştakilere göre çatışmalardan daha fazla tehdit algıladıklarını bulmuştur. Bilindiği gibi ergenlik döneminden itibaren çocukların kazandığı becerilerden en önemlileri; aynı anda değişkenlerin iki kategoriden daha çoğunu zihinsel olarak manipule edebilme, kendisi ve diğerleri ile ilgili göreceli yollarla düşünebilme, olaylarla ilgili mantıksal sıra kurabilme, zamanla gelen değişkenlerle ilgili düşünebilme becerileridir (Newman ve Newman 1991). Algılanan tehditte büyük yaşlarda düşüş olması, çocukların çatışmaların çeşitli yönlerini anlamada ve ilişkilendirmede, geleceğe dair sonuçları önceden kestirebilmede daha etkin olabildiklerini göstermektedir.

Ayrıca, çocukların evlilik çatışması özelliklerini algılamasının yaşla birlikte değiştiği bulunmuştur. 13 ve üstü yaşlardaki çocuklar, 9-12 yaş grubuna göre çatışma özelliklerini daha fazla algılamışlardır. 20 seneden fazla süredir evli olan anne-babaların evlilik çatışmalarındaki artış bu bulgunun yalnızca çocukların yaşına bağlı olarak gerçekleşen bir artışa işaret etmediğini göstermektedir. Bu iki sonuç birlikte değerlendirildiğinde, bu grup içerisinde evliliğin ileriki senelerinde çatışmaların artmış olduğunu ve çocuklarının da ebeveynlerinin çatışmalarındaki bu artışı uygun şekilde algıladıklarını düşündürmektedir.

Çocukların çatışma özellikleri algısı, tehdit algısı ve kendini suçlama puanları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Literatürde daha çok cinsiyetler arası farklılığı destekleyen bulgular mevcuttur. Ancak böyle bir farkın olmadığını gösteren sınırlı sayıda çalışma da vardır. Örneğin Jouriles ve arkadaşları (1991) 5 yıllık boylamsal çalışmalarında, evlilik çatışması ve çocuk uyumu arasındaki ilişkide cinsiyet farklılığı bulamamışlardır. Ayrıca Kızıldağ (2003), 9-12 yaş arasında yarısı yüksek yarısı da düşük evlilik çatışması yaşayan ailelerden gelen toplam 46 çocukta evlilik çatışması ile çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişkide çocukların çatışma algılarının rolünü incelemiştir. Çatışma algıları ve davranış sorunları açısından cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık bulamamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ışığında, evlilik çatışmalarının görücü usulü evliliklerde daha fazla gözlendiği ve yine evlilik çatışmalarının evliliğin ilerleyen yıllarında artma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu bağlamda günümüz toplumunda azaldığı gözlense de görücü usulü ile evliliğin olası olumsuz sonuçları, üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca evliliğin ilerleyen yıllarında çatışmaların artması, özellikle gelişimsel olarak daha kapsamlı araştırmalarla ve özellikle boylamsal düzende incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin evlilik çatışmalarını oldukça isabetli şekilde algıladıkları, bildirilen evlilik çatışması arttıkça çocukların algıladıkları çatışmaların arttığı görülmektedir. Ayrıca, çocukların evlilik çatışması algısının karşılıklı salt bir neden sonuç ilişkisi içermediği yönünde bulgular elde edilmiştir. Yaş artışı ile birlikte çocukların çatışmalardan algıladıkları tehdit azalmaktadır. Bu da bilişsel süreçlerin çocukların çatışmalara ilişkin yorumları üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu sonuç kapsamında bakıldığında, evlilik çatışması sorunu yaşayan ebeveynlere özellikle küçük yaşta çocuklarının

çatışmalardan algıladıkları tehdidi en aza indirmek konusunda destek verilmesinin önemi görülmektedir. Bununla birlikte çalışmanın bazı sınırlılıklarını da göz önünde bulundurmak gerekir. Özellikle tüm yaş çocuklarına uygulanan "Çocukların Evlilik Çatışmasını Algısı Ölçeği" nin geçerlilik çalışması dışında kalan yaşlarda uygulanmış olması nedeniyle, ölçeğin daha geniş yaş grupları için geçerlilik çalışmasının yapılması ve sonuçların bu yaşlar için tekrar edilmesi önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksu S (1998) *Çiftlerin Kişilik Özellikleri ile Evlilik Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arkan Ç (1996) *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Aydın C, Baskın H (1987) *Boşanmış ve aşırı geçimsiz ailelerin çocukları üzerinde bir araştırma*. EÜ Tıp Fak Dergisi 26:943-949.
- Bickham NL, Fiese BH (1997) *Extension of the children's perceptions of interparental conflict scale for use with late adolescents*. J Fam Psychol 11:246-250.
- Crockenberg S, Langrock A (2001) *The role of specific emotions in children responses to interparental conflict*. J Fam Psychol 15:163-182.
- Cummings EM, Cummings JS (1988) *A Process-oriented approach to children's coping with adult's angry behavior*. Dev Rev 8:296-321.
- Cummings EM (1994) *Marital conflict and children's functioning*. Soc Dev 3:16-36.
- Cummings EM, Davies PT (1994) *Children and Marital Conflict: The Impact of Family Dispute and Resolution*. The Guilford Press, New York.
- Cummings EM, Zahn-Waxler M, Radke-Yarrow M (1981) *Young children's responses to expressions of an anger and affection by others in the family*. Child Dev 52:1274-1281.
- Cummings EM, Zahn-Waxler M, Radke-Yarrow M (1984) *Developmental changes in children's reactions to anger in the home*. J Child Psychol Psychiatry 25:63-74.
- Emery RE, O'Leary KD (1982) *Children's perceptions of marital discord and behavior problems of boys and girls*. J Abnorm Child Psychol 10:11-24.
- Emery RE, O'Leary KD (1984) *Marital discord and child behavior problems in a nonclinic sample*. J Abnorm Child Psychol 12:411-420.
- Erel O, Burman B (1995) *Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: a meta-analytic review*. Psychol Bull 118:108-132.

- Fincham FD (1998) Child development and marital relations. *Child Dev* 69:543-574.
- Gordis EB, Margolin G, John RS (2001) Parents hostility in dyadic marital and triadic family settings and children behavior problems. *J Consult Clin Psychol* 69:727-734.
- Grych JH, Fincham FD (1990) Marital conflict and children's adjustment: a cognitive-contextual framework. *Psychol Bul* 108:267-290.
- Grych JH, Seid M, Fincham FD (1992) Assessing marital conflict from the child's perspective: the children's perception of interparental conflict scale. *Child Dev* 63:558-572.
- Grych JH (1998) Children's appraisals of interparental conflict: situational and contextual influences. *J Fam Psychol* 12:437-453.
- Gurman AS, Kniskern DP (1991) *Handbook of Family Therapy (Vol:II)*. Brunner/Mazel, New York, s:508-524.
- Hatipoğlu Z (1993) The role of certain demographic variables and marital conflict in marital satisfaction of husband and wives, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Hortaçsu N (1991) Evlilik ve boşanma nedenlerine verilen önemi belirleyen faktörler olarak değerlendirme yaklaşımı, cinsiyet ve medeni durum. *Aile ve Toplum* 1:1.
- Jenkins JM, Buccioni JM (2000) Children's understanding of marital conflict and the marital relationship. *J Child Psychol Psychiatry* 41:161-168.
- Jouriles EN, Barling J, O'Leary KD (1987) Predicting child behavior problems in maritally violent families. *J Abnorm Child Psychol* 15:165-173.
- Jouriles EN, Bourg WJ, Farris AM (1991) Marital adjustment and child conduct problems: a comparison of the correlation across subsamples. *J Consult Clin Psychol* 59:354-357.
- Kaynaroğlu N (1984) Orta sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış ailelerin, altı yaş grubu çocuklarındaki psikososyal özelliklerinin incelenmesi, Doktora Tezi. Ankara. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kışlak-Tutarel Ş (1997) Evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi* 12:55-64.
- Kızıldağ Ö (2003) Evlilik çatışması ile çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişkinin bilişsel- bağlamsal çerçeveden incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Long N, Forehand R (1987) The effects of parental divorce and parental conflict on children: An overview. *Dev Behav Pediatr* 8:292-296.
- Long N, Forehand R, Fauber R ve ark.(1987) Self-perceived and independently observed competence of young adolescents as a function of parental marital conflict and recent divorce. *J Abnorm Child Psychol* 15:15-27.
- Newman BM, Newman PR (1991) *Developmental Through Life-A Psychosocial Approach*. Brooks/Cole Publishing Company, Pacific Grove, California.
- Onur B (2000) Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm. İmge Kitabevi. Ankara.
- Oz İP (1999) The relationship between children's adjustment problems and their perceptions of marital conflict. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Papp LM, Cummings EM, Goeke-Morey MC (2002) Marital conflicts in the home when children are present versus absent. *Dev Psychol* 38:774-783.
- Porter B, O'Leary KD (1980) Marital discord and childhood behavior problems. *J Abnorm Child Psychol* 8:287-295.
- Smith MA, Jenkins JM (1991) The effects of marital disharmony on prepubertal children. *J Abnorm Child Psychol* 19:625-644.
- Şendil G (1999) Çocukların anne babanın evlilik çatışmasını algılayışı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uz Ç (1989) Aile içindeki şiddetin çocuk üzerindeki etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. İzmir.
- Whitehead L (1979) Sex differences in children's responses to family stress. *J Child Psychol Psychiatry* 20:247-254.
- Wierson M, Forehand R, McCombs A (1988) The relationship of early adolescent functioning to parent-reported and adolescent-perceived interparental conflict. *J Abnorm Child Psychol* 16:707-718.